

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році

Економіка. Підприємництво та фінансова грамотність

Метою сучасного економічного виховання та освіти (економічного мислення й поведінки) є розвиток підготовки людини до економічного життя і забезпечується оптимальним поєднанням фундаментальної освіти та практичної підготовки, при яких знання перетворюються у переконання, а уміння і навички сприяють швидкій адаптації особистості в житті, яке невинно трансформується, та використання власного потенціалу для самореалізації й навчання впродовж життя.

Сучасна шкільна економічна освіта представлена двома компонентами. Перший – це формування системних економічних знань, умінь в учнів, що ґрунтується на принципах фундаментальності, варіативності, гуманізації та гуманітаризації змісту освітнього процесу, здатності оперувати цими знаннями та застосовувати їх. Другий компонент економічної освіти – це формування компетентності підприємливості та фінансової грамотності як важливих якостей, необхідних для ефективного виконання економічних завдань, впродовж навчання та подальшій самореалізації у самостійному житті.

Перший компонент значною мірою забезпечується вивченням економіки на профільному рівні, другий – фінансовою грамотністю як вибірково обов'язковим предметом, що може вивчатися у закладі освіти за наявності належних умов у старшій школі (наказ МОН від 28.11.2019 № 1493 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня») (<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennva-zmin-do-tipovoviosvitnovi-programizakladiv-zagalnovi-serednovi-osviti-iii-stupenva>) та курсами за вибором у початковій та базовій школі.

Перший і другий компоненти підтримуються спеціальними курсами, перелік яких подано на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Учні 10 – 11 класів у 2022/2023 навчальному році продовжать **вивчення економіки на профільному рівні** (105 годин, 3 години на тиждень) за навчальною програмою, що затверджена наказом МОН від 23.10.2017 № 1407. Зазначена навчальна програма розміщена на офіційному вебсайті МОН (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednva/osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlva-10-11-klasiv>). Сьогодні основними завданнями вивчення економіки є:

у сфері навчання: засвоєння учнями систематизованих знань, умінь, навичок економічної діяльності; вироблення економічної свідомості, світогляду, переконань; набуття умінь і навичок самостійного оволодіння й застосування економічних знань, аналізу та оцінки економічних явищ і

у сфері самопізнання: осмислення свого індивідуального економічного потенціалу; формування стійких навичок свідомої економічної поведінки й мислення; позитивних особистих якостей, вироблення активної життєвої позиції; самореалізація;

у сфері мотивації: розвиток пізнавального інтересу до проблем економіки; формування постійної потреби в економічних знаннях; прагнення до цивілізованого підприємництва, що повинно стати засобом соціального захисту; адаптація молоді до ринкових умов господарювання.

Економіка як предмет забезпечує одну з важливих освітніх компетентностей, а саме «навчає бути», навчає жити разом, тобто володіти здатністю існувати раціонально, морально, виживати усвідомлено, самостійно.

Однією з педагогічних умов формування економічної компетентності є використання інноваційних методів навчання, серед яких особливе місце належить інтерактивним. Інтерактивні технології навчання класифікуються науковцями в основні чотири групи:

кооперативне навчання – найпоширенішими методами цієї групи є робота в парах під час проведення письмових опитувань, тестування, виконання завдань; синтез думок для розв’язання складних проблем під час практичних занять; коло ідей під час вирішення суперечливих питань (такі методи співпраці дають можливість школярам виконувати завдання, що сприяють розвитку навичок спілкування в групі, критично мислити, переконувати);

колективно-групове навчання, при якому використовуються методи «коло ідей», «мікрофон», мозковий штурм у разі вирішення проблемних завдань, наприклад: дерево рішень при аналізі конфліктних ситуацій; ці методи допомагають учням висловити свою думку;

ситуативне моделювання – до цієї групи можна віднести імітаційні ігри тренінги та рольові ігри;

опрацювання дискусійних питань – застосовуються методи «займи позицію» (власна думка) та дискусія.

Такі методи допомагають учням відстоювати власну думку, вести дискусію, стимулюють до розвитку критичного мислення, поглиблюють знання з обговорюваної теми.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності в економіці ефективно поєднуються з іншими загальними дидактичними методами (пояснювально-ілюстративним, репродуктивним, проблемного викладу, частково-пошуковим, дослідницьким), доповнюють й урізноманітнюють їх, а також органічно вписуються в педагогічний процес і відповідають умовам педагогічного середовища школи із сталими гуманістично-демократичними засадами. Весь процес навчальної діяльності проходить на позитивному емоційному тлі, що забезпечує підвищення ефективності співробітництва вчителя і учня. При цьому вчитель виступає не стільки джерелом інформації, скільки організатором усієї роботи, спрямовуючи її у потрібне русло, створюючи сприятливий психологічний клімат у групі, коректуючи помилки.

Роль учителя особливо зростає, коли учні працюють в умовах ігрових моделей навчання. Це допомагає творчо підходити до процесу навчання взагалі, сприяє розвитку вміння зважувати альтернативні рішення, бачити неординарні

шляхи розв'язання проблем.

Практичні роботи з економіки є особливою формою, способом і засобом перевірки та оцінювання результатів навчання. За змістовою тематикою у 10 класі учням пропонується виконання 5, а в 11 класі – 8 практичних робіт. Обов'язковими для оцінювання є *2 практичні роботи* за семестр.

Письмові роботи з економіки, у тому числі тематичні, що виконуються протягом семестру, після завершення вивчення теми можуть виконуватися у різному форматі.

Підсумкова контрольна робота, одна на рік, виконується письмово і є обов'язковою. Рекомендуємо у письмову роботу включати тестові завдання та економічні задачі. Завдання письмової роботи добираються вчителем.

У 2022/2023 навчальному році учні 10 класу продовжать вивчати економічні питання за інтегрованою навчальною програмою «Громадянська освіта» (Розділ Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту), що затверджена наказом МОН від 23.10.2017 № 1407. Зазначена навчальна програма розміщена на офіційному веб-сайті МОН (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>).

У 2022/2023 навчальному році у 10 (11) класах предмет «Фінансова грамотність» вивчатиметься як вибірково-обов'язковий предмет (наказ МОН від 28.11.2019 № 1493) за навчальними програмами «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» (35 годин, 1 година на тиждень або 105 годин, 3 години на тиждень) для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти (листи МОН від 28.05.2019 № 1/11-4995 та від 28.05.2019 № 1/11-4962), а також за підручником «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти // За ред. Смовженко Т. С. (лист МОН від 28.05.2019 № 1/11-4963).

Учні 5 – 9 класів мають можливість вивчати фінансову грамотність як варіативний курс за програмами: «Родинні фінанси» для 5 класу, «Фінансово грамотний споживач» для 6 класу, «Фінансова культура» для 7 класу, «Прикладні фінанси» для 8 класу, «Економіка & фінанси» для 9 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Довгань А. І., Часнікова О. В., та ін. за заг. ред. Смовженко Т. С.), які розміщено на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu>).

Навчально-методичний комплект для учнів 5 – 9 класів включає: навчальну програму, навчальний посібник для учня, навчально-методичний посібник для вчителя, робочий зошит для учня. Матеріали оновлено і розміщено на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu>).

Також інформуємо, що на цьому сайті у розділі «Електронна бібліотека», окрім електронних версій підручників з економіки (режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv>), розміщено посібник серії «Шкільна бібліотека» для 5 – 6 класів закладів загальної середньої освіти «Основи споживчих знань. Споживча етика» (авт.: Овчарук О. В., Пужайчереда

Л. М.) (режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/posbniki-ser-shklna-bbloteka/osnovi-spozivchikh-znan-spozivcha-etika-posbnik-ser-shklna-bbloteka-dlya-5-6-klasv-zakladv-zagalno-seredno-osvti-avt-ovcharuk-o-v-puzhaychereda-l-m>), «Основи споживчих знань. Обираємо культуру здорового споживання» посібник серії «Шкільна бібліотека» для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Криховець-Хом'як, Сампара О.В., Чарторинська Л.І., Миколів І.М.) (режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/posbniki-ser-shklna-bbloteka/osnovi-spozivchikh-znan-obiramo-kulturu-zdorovogo-spoysivannya-posbnik-ser-shklna-bbloteka-dlya-7-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osvti>) та «Економіка і я» посібник серії «Шкільна бібліотека» для 7 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Длугопольський О.В., Вірковська А.А.) (режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/posbniki-ser-shklna-bbloteka/yekonomka--ya-posbnik-ser-shklna-bbloteka-dlya-7-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osvti>).

Водночас повідомляємо, що експерти з фінансової грамотності Національного банку України вбачають необхідність у висвітленні серед учнівської молоді тем про платіжне шахрайство та культуру благодійності. Ними підготовлено комплекти навчальних матеріалів для проведення уроків у початковій, середній та старшій школах з цієї теми, а саме:

1) уроки з протидії фінансовому шахрайству та платіжної безпеки: «Готівкові та безготівкові гроші», «Правила платіжної безпеки. Види шахрайства», «Поради з кібербезпеки та схеми шахрайства у воєнний час». Кожен комплект включає: план-конспект уроку для вчителя та тематичну презентацію. Матеріали розміщено за посиланням <https://cutt.ly/AH8ON5c>;

2) урок з фінансової грамотності та культури благодійності на тему: «Добро переможе». План-конспект для вчителя розміщено за посиланням: <https://cutt.ly/yH8PjJA>.

Підсилити формування економічної, фінансової та підприємницької компетентностей учнів можна за рахунок використання і реалізації завдань курсів за вибором, перелік яких розміщено на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Пропоновані курси за вибором можуть викладатися за рахунок варіативного компонента змісту освіти для забезпечення пізнавальних і освітніх потреб старшокласників та використовуватися незалежно від обраного профілю навчання й стати актуальними для учнів основної школи.

Суттєву допомогу для підвищення фахового рівня та в підготовці до уроків з економіки та фінансової грамотності вчителям надають науково методичний журнал «Географія та економіка в рідній школі» Міністерства освіти і науки України та науково-методичний журнал «Економіка в школах України», Інтернет-ресурси (наприклад, «Портал споживача» www.consumerinfo.org.ua, «Державна служба статистики України» www.ukrstat.gov.ua, «Національний банк України» www.bank.gov.ua), авторські творчі майстерні учителів.
